

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
«ВИЩА ШКОЛА ЕКОНОМІКИ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ»
ФАКУЛЬТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ
КАФЕДРА СОЦІОЛОГІЇ І ПОЛІТОЛОГІЇ**

ЗАТВЕРДЖЕНО:
на засіданні навчально-
видавничої ради ДонНТУ
Протокол № ____ від «__»
_____ 20__ р.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
щодо підготовки і проведення семінарських занять
нормативної навчальної дисципліни
циклу професійної та практичної підготовки

ОСНОВИ ДЕМОГРАФІЇ

для студентів денної форми навчання

Галузь знань: 0301 - соціально-політичні науки

Напрямок підготовки: 6.030101 - соціологія

РОЗГЛЯНУТО:
Протокол засідання кафедри
соціології і політології
Протокол № 1
від « 30» серпня 2013 р.

Зав. каф. _____ М.П. Рагозін

Донецьк, 2013 р.

УДК-

Методичні рекомендації для підготовки і проведення семінарських занять з нормативної навчальної дисципліни циклу природничо-наукової підготовки «Основи демографії» для студентів денної форми навчання галузі знань: 0301 - соціально-політичні науки, напряму підготовки: 6.030101 -соціологія / Укл. Л.О. Рощина. - Донецьк: ДоНТУ, 2013. - 13 с.

У методичних рекомендаціях викладено загальні положення та тематичний зміст семінарських занять з нормативної навчальної дисципліни циклу **циклу** природничо-наукової підготовки «Основи демографії». Методичні рекомендації містять завдання щодо підготовки до участі у семінарському занятті з навчальної дисципліни «Основи демографії».

Укладач:

Рощина Л.О., к.і.н., доцент

Мета проведення практичних занять: розширення, поглиблення й деталізація наукових знань, отриманих студентами на лекціях та в процесі самостійної роботи.

ТЕМАТИЧНИЙ ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ "Основи демографії"

з/п	Назва теми	Кількість годин
Заліковий модуль І		
1	Демографія, предмет і методи дослідження	2
2	Історія демографічної думки в Україні	2
3	Історія переписів населення	2
4	Джерела збору даних про населення	2
5	Структура населення та його склад	2
6	Динаміка чисельності і складу населення в Україні	2
7	Смертність і тривалість життя населення.	2
8	Народжуваність і репродуктивна поведінка	2
Усього годин за заліковим модулем І		16
Заліковий модуль ІІ		
1	Шлюбність і розлучуваність	4
2	Демографічна революція	2
3	Міграції населення	4
4	Прогнози чисельності населення світу й України	4
5	Демографічна політика	2
Усього годин за заліковим модулем ІІ		16
УСЬОГО ГОДИН НА СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ З ДИСЦИПЛІНИ		32

Плани семінарських занять з демографії

Семінар № 1. Демографія, предмет і методи дослідження (2 год.).

План

1. Демографія як наука. Походження поняття "демографія". Об'єкт і предмет демографії.
2. Головні поняття і категорії демографії.
3. Система демографічних наук та її структура.
4. Методологічні засади демографії.

5. Міжпредметні зв'язки демографії

Питання для самоперевірки знань студентів

1. Розкрийте походження поняття "демографія".
 2. Які Ви знаєте сучасні центри демографічних досліджень в Україні?
 3. Охарактеризуйте систему демографічних наук та її структуру.
 4. Проаналізуйте зв'язок демографії зі статистикою населення, соціологією, політичною економією, економікою промисловості, історією тощо.
- Рекомендована література:** 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 13, 41, 55, 60, 61, 83.

Семінар № 2. Історія демографічної думки в Україні (2 год.).

План

1. Формування демографічної думки в Україні у ХУІІІст.
2. Розвиток демографічної думки у ХІХ - на початку ХХст.
3. Демографічна думка в СРСР.
4. Розвиток демографії в незалежній Україні.

Питання для самоперевірки знань студентів

1. Імена яких дослідників ХІХ ст. в галузі демографії Вам відомі?
2. Охарактеризуйте розвиток демографічної думки в СРСР у 20-ті - 30-ті роки ХХст.
3. Які демографічні проблеми досліджував академік Птуха?
4. Які наукові інститути займаються дослідженнями демографічних проблем в незалежній Україні?

Рекомендована література: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 13, 41, 55, 60, 61, 83.

Семінар № 3. Історія переписів населення (2 год.).

План

1. Переписи населення в світі. Періодизація переписів.
2. Переписи населення в Російській імперії. Ревізії.
3. Переписи населення за радянських часів.
4. Переписи населення на території України.

Питання для самоперевірки знань студентів

1. Наведіть періодизацію переписів.
2. Що таке ревізія? Чим вона відрізняється від перепису?
3. Скільки переписів проводилось в СРСР? Які з них вважаються найменш сфальсифікованими?

4. Коли і за яких умов проводився перепис в незалежній Україні?
Рекомендована література: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 14, 18, 26, 38, 41, 43, 55, 58, 60, 86, 92, 93, 96, 97.

Семінар № 4. Джерела збору даних про населення (2 год.).

План

1. Принципи проведення переписів населення, програми переписів.
2. Вибіркові обстеження населення.
3. Поточний статистичний облік населення.
4. Списки і реєстри населення.

Питання для самоперевірки знань студентів

1. За яким принципом складаються програми переписів?
2. З якою метою проводяться вибіркові обстеження населення?
3. Які документи необхідно подавати при реєстрації народження дитини?
4. Що таке реєстр населення?

Рекомендована література: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 14, 18, 26, 38, 41, 43, 55, 58, 60, 86, 92, 93, 96, 97.

Семінар № 5. Структура населення та його склад (2 год.).

План

1. Статева структура населення.
2. Вікова структура населення.
3. Шлюбно-сімейна структура населення.
4. Старіння населення.

Питання для самоперевірки знань студентів

1. Які зміни структури населення села і міста відбувались в СРСР у др. пол. ХХст.?
2. Який відсоток розлучених припадало на кількість одружених пар в Україні згідно з переписом населення 2001 р.?
3. Що таке старішання населення? Які його причини?

Рекомендована література: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 17, 37, 79, 81, 85, 83, 86, 89, 93, 95, 96, 97, 103, 109.

Семінар № 6. Динаміка чисельності і складу населення України (2 год.).

План

1. Щільність населення України.
2. Співвідношення міських і сільських жителів за даними перепису 1989р. і 2001р.
3. Статева структура населення України.
4. Етнолінгвістична класифікація.

Питання для самоперевірки знань студентів

1. Що таке щільність населення?
 2. Охарактеризуйте співвідношення міських і сільських жителів за даними перепису 2001р.
 3. Які етноси і субетноси, що мешкають в Україні, Вам відомі?
- Рекомендована література:** 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 17, 37, 79, 81, 85, 83, 86, 89, 93, 95, 96, 97, 103, 109.

Семінар № 7. Смертність і тривалість життя населення (2 год.).

План

1. Фактори смертності населення.
2. Смертність за причинами смерті.
3. Таблиці смертності і тривалості життя.
4. Динаміка смертності й очікуваної тривалості життя в Україні.

Питання для самоперевірки знань студентів

1. Які найпоширеніші причини смерті в Україні?
2. Як складаються таблиці смертності і тривалості життя?
3. Чому в Україні середня тривалість життя скорочується?

Рекомендована література: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 19, 55 57, 58, 75, 76, 77, 89, 90, 98, 99, 101, 103, 109.

Семінар № 8. Народжуваність. Репродуктивна поведінка (2 год.).

План

1. Поняття народжуваності і плідності. Фактори народжуваності.
2. Репродуктивна поведінка.
3. Показники народжуваності.
4. Динаміка народжуваності в Україні.

Питання для самоперевірки знань студентів

1. Які ви знаєте фактори народжуваності?
 2. Що таке репродуктивна поведінка?
 3. Які фактори впливають на динаміку народжуваності в Україні?
- Рекомендована література:** 1, 2, 3, 4, 5, 6, 21, 22, 24, 27, 39, 40, 52, 75, 89, 90, 98, 101, 103, 109.

Семінар № 9. Шлюбність (2 год.).

План

1. Шлюб як демографічна категорія.
2. Шлюбна поведінка.
3. Статева поведінка. Зміни у шлюбній поведінці.
4. Сім'я і її життєвий цикл. Типи сімейних організацій та сімей.

Питання для самоперевірки знань студентів

1. Як різняться поняття «шлюб» і «шлюбність»?
2. Які стадії розвитку родини Ви знаєте? Що таке «пусте гніздо»?
3. На які групи поділяються сім'ї за типами?

Рекомендована література: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 15, 20, 23, 27, 34, 40, 50, 52, 69, 75, 80, 82, 89, 88, 102, 103, 105, 109.

Семінар № 10. Розлучуваність (2 год.).

План

1. Підстави для припинення шлюбу.
2. Фактори розлучуваності.
3. Судовий спосіб розірвання шлюбу.
4. Шлюбність і розлучуваність в Україні.

Питання для самоперевірки знань студентів

1. Які є підстави, згідно кодекса, для припинення шлюбу?
2. Охарактеризуйте основні фактори шлюбності і розлучуваності в Україні за останні 10 років.

Рекомендована література: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 15, 20, 23, 27, 34, 40, 50, 52, 69, 75, 80, 82, 89, 88, 102, 103, 105, 109.

Семінар № 11. Демографічна революція (2 год.).

План

1. Історичні типи відтворення населення.
2. Поняття режиму відтворення населення.
3. Демографічні революції та їх зміст.
4. Перша і друга демографічна революція.
5. Демографічний вибух. Демографічне старіння.

Питання для самоперевірки знань студентів

1. Які історичні типи відтворення населення Вам відомі?
2. Що таке демографічна революція та демографічний вибух?
3. Які народи світу вважаються довгожителами і чому?

Рекомендована література: : 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 28, 30, 32, 33, 36, 37, 51, 69, 75, 98, 103.

Семінар № 12. Міграції населення (4 год.).

План

1. Міграції, їх сутність і класифікація.
2. Міграція як просторова самоорганізація населення. Приживаність новоселів.
3. Взаємовплив міграцій і відтворення населення.

4. Вимірювання міграцій населення.
5. Міграції в Україні.

Питання для самоперевірки знань студентів

1. Розкрийте поняття міграції та наведіть її класифікацію.
 2. Як міграції впливають на відтворення населення?
 2. Охарактеризуйте основні напрямки міграцій в Україні востанні 10 років.
- Рекомендована література:** 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 37, 48, 51, 73, 74, 75, 78, 87, 98, 103.

Семінар № 13. Прогнози чисельності населення світу й України (4 год.).

План

1. Прогнози чисельності населення світу.
2. Демографічні перспективи України:
 - а) очікувані тенденції народжуваності та смертності;
 - б) прогноз середньої очікуваної тривалості життя при народженні;
 - в) очікувані тенденції міграції населення;
 - г) прогноз чисельності та складу населення.
3. Перспективи демографічного старіння населення України.

Питання для самоперевірки знань студентів

1. Які прогнози зміни чисельності населення світу та короткий (5 років) та довгий (50 років) терміни?
 2. Яким очікувані тенденції міграції населення в Україні на наступні 10 років?
 3. Охарактеризуйте перспективи демографічного старіння населення України.
- Рекомендована література:** 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 16, 45, 46, 47, 51, 53, 62, 65, 66, 67, 68, 74, 77, 79.

Семінар № 14. Демографічна політика (2 год.)

План

1. Демографічна політика, її сенс та основні заходи. Концепція демографічної політики.
2. Демографічна політика в країнах світу.
3. Історія демографічної політики.
4. Демографічна політика розвинених країн Європи і США.
5. Демографічна політика в Азіатських країнах.

Питання для самоперевірки знань студентів

1. Які Ви знаєте заходи демографічної політики: економічні, правові, виховні і пропагандистські?
 2. Чи необхідно проведення демографічної політики?
 3. Розкрийте основні заходи ООН щодо питань демографічної політики.
 4. Обґрунтуйте необхідність демографічної політики в Україні.
- Рекомендована література:** 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 13, 41, 55, 60, 61, 83.

Підручники та посібники для підготовки до семінарських занять

Список основной літератури

1. Прибиткова І.М. Основи демографії. – К.: Арттек, 1995. – 250 с.
2. Стеценко Г.С. Демографічна статистика. – К.: Вища школа, 2005. – 415 с.

Список додаткової літератури

3. Акимов А.В. Мировое население: взгляд в будущее. – М.: Наука, 1992. – 199с.
4. Анри Л. Проблемы современной демографии: наблюдение и язык // Изучение мнений о величине семьи. – М., 1971.
5. Антонов А.И., Борисов В.А. Кризис семьи и пути его преодоления: Научный доклад. – М., 1990.
6. Араб-Оглы Э.А. Демографические и экологические прогнозы. – М., 1978.
7. Басалаева Н.А. Моделирование демографических процессов и трудовых ресурсов. – М.: Наука, 1978. – 87 с.
8. Баткис Г.А. Очерки по статистической методологии. Изучение плодovitости // Вопросы санитарной и демографической статистики. – М., 1964.
9. Бедный М.С. Продолжительность жизни в городах и селах. – М., 1976.
10. Белова В.А. Повторные браки и рождаемость // Социально-демографические исследования брака, семьи, рождаемости и репродуктивных установок. – Ереван, 1983.
11. Белова В.А. Число детей в семье. – М., 1975.
12. Бондарская Г.А. Рождаемость в СССР: Этнодемографический аспект. – М., 1977.
13. Бестужев-Лада И.В. Семья и быт: ретроспектива и перспектива // Социально-демографические проблемы развития советского общества. – М., 1982.
14. Борисов В.А. Перспективы рождаемости. – М., 1976.
15. Борисов А. Демография. Учебник для вузов. – М., 2003. – 344 с.
16. Боярский А.Я., Валентей Д.И., Кваша А.Я. Основы демографии. – М., 1980.
17. Боярский А.Я. Население и методы его изучения. – М., 1975.
18. Боярский А.Я. Режим воспроизводства населения и состав семьи // Проблемы демографической статистики. – М., 1966.
19. Брачность, рождаемость, семья за три века. Сборник статей / Под ред. А.Г.Вишенского. – М., 1979.
20. Буржуа-Пиша Ж. Стабильные, полустабильные населения и потенциал роста // Демографические модели. – М., 1977.
21. Венецкий И.Г. Математические методы в демографии. – М., 1971.
22. Вишневский И.Г. Демографическая революция. – М., 1976.
23. Вишневский И.Г. Воспроизводство населения и общество. История, современность, взгляд в будущее. – М., 1982.
24. Вітковський В. Українська трагедія 90-х: постановка проблеми // Універсум.– 2003. – №3-4. – С.3-5.

25. Волина Г., Вуколова С., Никитина С. Прогноз численности Российской Федерации до 2010 года // Вопросы статистики. – 1997. – № 10. – С. 67-75.
26. Волков А.Г. Изучение семьи – важнейшая тема переписи населения // Вестник статистики. – 1977. – №5.
27. Волков А.Г. Семья как фактор изменения демографической ситуации // Социологические исследования. – 1991. – №1.
28. Воспроизводство населения и демографическая политика в СССР / Под ред. Л.Л. Рыбаковского. – М., 1987.
29. Всеукраїнський перепис населення: методологія та організація: Навч. посібник / Під ред. В.О. Парфенцевої. – К.: Вид-во Держкомстату України, 2001. – 336 с.
30. Геєць В., Ревенко А. Соціально-економічна статистика та прогнозування // Статистика України. – 2000. – №2. – С. 14-17.
31. Гузеватый Я.Н. Программы контроля над рождаемостью в развивающихся странах. – М., 1969.
32. Демографические проблемы семьи / Под ред. Н.М. Римашевской. – М., 1978.
33. Демографическое развитие Украинской ССР. – К., 1977.
34. Демографические процессы и их закономерности / Под ред. А.Г. Волкова. – М., 1981.
35. Демографический энциклопедический словарь. – М., 1985.
36. Демографічна криза в Україні. Проблеми дослідження, витоки, складові напрями протидії / НАН України; Ін-т економ. / Під ред. В. Стешенко. – К., 2001. – 560 с.
37. Демографічні перспективи України до 2026 року. – К., 1999. – 55 с.
38. Демографічна ситуація: сучасні проблеми та перспективи. З послання Президента України до Верховної Ради України “Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2002 році” // www.gmdh.net/pop/uarticle.htm.
39. Державі потрібна демографічна політика // Урядовий кур’єр. – 2003. – 27 травня. – С.2.
40. Дудар О.Ф. Нагальні проблеми ефективності координації заходів щодо протидії нелегальній міграції // mndc.naiu.kiev.ua/Gurnal/7.htm.
41. Єріна А.М. Статистичне моделювання та прогнозування: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2001. – 170 с.
42. Ильина И.П. Влияние войн на брачность советских женщин // Брачность, рождаемость, смертность в России и СССР. – М., 1977.
43. Казьмина О.Е., Пучков П.И. Основы этнодемографии. Учебное пособие. <http://www.auditoriym.ru/books/319/index/>
44. Киселева Г.П., Синельников А.Б. Эволюция брачно-семейной структуры населения СССР в послевоенный период. – М., 1984.
45. Комітет ВР з Нацбезпеки рекомендує уряду розробити єдину державну концепцію демографічного розвитку України // Молодь України. – 2003. – 23 травня. – С.1.
46. Концепция демографической политики Российской Федерации на период до 2015 года <http://demography.narod.ru>.

47. Корчак-Чепурковский Ю.А. Избранные демографические исследования. – М., 1970.
48. Коул А. Дж. Снижение рождаемости в Европе со времени Французской революции до второй мировой войны // Брачность, рождаемость, семья за три века. – М., 1979.
49. Курс демографии: Учебное пособие // Под ред. А.Я. Боярского, Д.И. Валентей, А.Г. Вишневого и др. – М.: Финансы и статистика, 1985. – 391 с.
50. Либанова Э.М. Продолжительность жизни населения. – К., 1991.
51. Медков В.М. Демография: Учебное пособие. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2002. – 448 с.
52. Методы исследования. Демография: проблемы и перспективы. – М., 1986.
53. Миграция населения: прогнозы, факторы, политика. – М., 1987.
54. Миловидов А.С. Место демографии в системе наук. – М., 1975. – 234 с.
55. Мольнар Л. Применение социологических методов в демографических исследованиях // Проблемы народонаселения. – М., 1977.
56. Момотюк Л.Є. Соціальні гарантії населення України // Наукові праці Науково-дослідного фінансового інституту при Міністерстві фінансів України. – 2003. – Вип.1. – С. 85-94.
57. Морозова Е.М. Некоторые вопросы статистического анализа разводов // Вопросы демографии: исследования, проблемы, методы. – М., 1970.
58. Муромцева Ю.И. Трудовой потенциал Харьковщины (Статистическая оценка и прогноз) // Бизнес информ. – 2002. – № 7-8. – С. 51-54.
59. Муромцева Ю.І. Демографія. – К.: Кондор, 2006 – 299 с.
60. Муромцева Ю.І. Соціальне партнерство як інструмент формування трудового потенціалу населення // Соціальне партнерство та його роль в становленні ринкової економіки в Україні. Збірник наукових праць. – Х.: ХІБМ, 2000. – С. 147-152.
61. Население мира. Демографический справочник. – М., 1989.
62. Народонаселение стран мира: Справочник. – М., 1984. – 1025 с.
63. Народонаселение. Энциклопедический словарь. – М., 1989.
64. Никитенко В.В. Демографический анализ поколений. – М., 1979.
65. Новосельский С.А., Паевский В.В. Таблицы смертности населения СССР // Вопросы демографической и медицинской статистики. – М., 1970.
66. Основы демографии / Под ред. А.Я Боярского. – М., 1985.
67. Россет Э. Старение населения – демографическая проблема XX века // Проблемы народонаселения: Сборник переводных статей. – М., 1977.
68. Руднєв С.А., Глушач Ю.С. Основи демографічної статистики. Навч. посібник. – Харків, 1997. – 44 с.
69. Рыбаковский Л.Л. Методологические вопросы прогнозирования населения. – М.: Статистика, 1978. – 208 с.
70. Переведенцев В.И. Методы изучения миграции населения. – М., 1975.
71. Переписи населения // Енциклопедія Українознавства. – Т.6. – Львів, 1996.– 2013 с.
72. Перший Всеукраїнський перепис населення: історичні, методологічні, етнічні аспекти. – К., 2001.

73. Піскунов В., Піскунов С. Сон демографічного розуму, або чи може етнодемографічна політика в Україні не враховувати інтересів українського етносу? // Урок української. – 2002. – №8. – С. 6-9.
74. Позняк О. Скільки нас буде у 2025, 2050, 2075 роках? (Прогноз щодо чисельності населення України // Дзеркало тижня. – 2001. – 15-21 грудня. – С.13.
75. Природний рух населення в Україні в 1986 – 1990 роках. Статистичний довідник. – К., 1991.
76. Про кількість та склад населення України за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року: повідомлення Державного комітету статистики України // Статистика України. – 2002. – № 4. – С. 77-85.
77. Птуха М.В. История первой таблицы брачности // Вестник статистики. – Кн. 21. – 1925. – № 4-6.
78. Птуха М.В. Очерки по истории статистики XVII – XVIII веков. – М., 1945.
79. Пустоход П., Трацевський М. Шлюбність в Україні // Праці Демографічного інституту. – К., 1930.
80. Развод. Демографический аспект: Сборник статей / Под ред. А.Г. Волкова, Л.Е. Дарского. – М., 1979.
81. Романюк А. І. Демографічний прогноз як передбачення моделювання і перспективний аналіз // Демографические исследования. – К.: Наукова думка. – 1993. – Вып. 17. – С. 70-90.
82. Романюк А.І. Демографічні студії: вибрані праці / Під ред. В.С. Стешенко. – К.: Ін-т економіки, 1997. – 330 с.
83. Руднєв С.А., Глушач Ю.С., Муромцева Ю.І. Про деякі тенденції демографічної ситуації в Харківській області // Вісник Харківського державного університету. – № 404. – Ч.3. – Х., 1998. – С. 47-49.
84. Рыбаковский Л.Л. Миграции населения: прогнозы, факты, политика / Под ред. Т.И. Заславской. – М.: Наука, 1987. – 199 с.
85. Семья как объект социально-демографических исследований. – Л., 1974.
86. Сергієнко О. Бідність в Україні – теорії та реалії // Україна: аспекти праці. – 2003. – №5. – С. 47-50.
87. Синельников А.Б. Сколько детей нужно иметь, чтобы население не стало уменьшаться? // Рождаемость: известное и неизвестное. – М., 1983.
88. Смертність населення Української РСР за причинами смерті 1986 – 1990рр.– К., 1991.
89. Сови А. Общая теория населения. – М., 1977. – Т.2.
90. Сонин М.Я. Развитие народонаселения: экономический аспект. – М., 1990.
91. Статистический словарь / Под ред. М.А. Королева. – М.: Финансы и статистика, 1989. – 623 с.
92. Стефановський А. Деякі питання вдосконалення методики демографічного прогнозування і побудови таблиць смертності // Демографічні дослідження. Вип. 20. – К., 1997. – С. 70-90.
93. Стеценко С.Г., Козаченко И.В. Демографическая статистика: Учебное пособие для вузов – К.: Вища школа, 1984. – 407 с.
94. Стеценко та ін. Статистика населення. – К., 1993. – 254 с.

95. Стешенко В. Демографічна криза в Україні – криза національна // Україна. – 2003. – №5. – С. 17-18.
96. Стешенко В., Піскунов С., Піскунов В. Старіння населення України: стан, етнічні особливості, перспективи // Демографічні дослідження. Вип. 20. – К., 1997. – С. 125-146.
97. Стешенко В. Некоторые аспекты демографической ситуации в Украине: репродуктивное здоровье и планирование семьи. – К.: Академпресс, 1999. – 31 с.
98. Таба Л. Взаимосвязи между возрастной структурой, плодovitостью, смертностью и миграцией // Демографические модели. – М., 1977.
99. Тольц М.С. Брачность населения России в конце XIX – начале XX в. // Брачность, рождаемость, смертность в России и в СССР. – М., 1977.
100. 1997. Україна. Людський розвиток. Звіт. ПРООН. – К., 1997. – 88 с.
101. Україна. Національний звіт з людського розвитку 2001. Сила суспільної взаємодії / Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН). – К.: СПД Савчина, 2001. – 113 с.
102. Урланис Б.Ц. Понятие семьи в переписях населения // Вестник статистики. – 1958. – №7.
103. Хольцер Е.З. Модель стабильного населения // Демографические прогнозы. – М., 1973.
104. Хоменко А.П. Семья и воспроизводство населения. – М., 1980.
105. Хомра О., Чвертко Л. Орієнтація молоді на число дітей в сім'ї // Демографічні дослідження. Вип. 20. – К., 1997. – С. 107-124.
106. Штемпель Д. Население мира в 2000 году: численность, рождаемость, продолжительность жизни. – М., 2003.
107. Шелестов Д.К. Демография. История и современность. – М., 1983.
108. Щербаков А.И., Мдинарадзе М.Г. Основы демографии и государственной политики народонаселения: Учебное пособие для вузов. – М., 2005 – 208 с.
109. Экономическая статистика: Учебник / Под ред. Ю.Н. Иванова. – М.: ИНФРА, 1998. – 480 с.
110. Экономическая статистика: Учебник / Под ред. Ю.Н. Иванова. – М.: ИНФРА, 1998. – 480 с.
111. Янкова З.А., Ачильдиева Е.Ф., Лосева О.К. Мужчина и женщина в семье. – М., 1983.
112. Янсон Ю.Э. Сравнительная статистика населения. – СПб., 1992.